

ЦЫКЛ М. БАГДАНОВІЧА “У ЗАЧАРАВАНЫМ ЦАРСТВЕ”
Ў БАЛГАРСКИХ ПЕРАКЛАДАХ

Зборнік М.Багдановіча “Вянок” адкрываецца цыклам “У зачараваным царстве”, дзе аўтар выказвае “думкі і пачуцці асобы ў яе шматгранных сувязях з гісторыяй чалавецтва і свайго народа” [2, с. 18]. Па назіраннях А.Лойкі, “Багдановіч нібы паказвае гісторыю ўзаемаадносін чалавека і прыроды. Спачатку прырода трымае чалавека ў сваім палоне, ён не разумее яе, абагатвае, адухатвае ў вобразах лесуноў, вадзянікоў, змяіных цароў і русалак... Яшчэ крок – і яна пачынае чалавека хваляваць, прымушае думаць – ён узвышаецца над ёю... у зліцці з гармоніяй прыроды імкнецца знайсці гармонію ў сабе” [3, с.72].

Гэтыя асаблівасці паэзіі беларускага мастака прыцягнулі ўвагу балгарскіх перакладчыкаў Найдана Вылчава і Хрыста Папова. Апошняму належыць большая частка перакладаў вершаў з цыкла “У зачараваным царстве”, якія былі змешчаны ў зборніку «Златни струни». Тут беларускі творца ўспрымаецца як паэт пачатку ХХ стагоддзя, з характэрнымі для таго часу мастацкімі прыёмамі сімвалістычнага напрамку (яркая каляровасць, роля сімвалаў). Перакладчык убачыў у паэзіі М. Багдановіча асаблівую чулівасць, дасканаласць форм. Гэта ўскосна даказвае знешні выгляд зборніка “Златни струни”, з далікатным дзявочым тварам на вокладцы. Ён адразу настройвае чытача на пэўны лад – сустрэчу з Паэтам, які ўслаўляе прыгажосць і свабоду, гармонію чалавека з прыродай.

Перакладчыкі імкнуцца не проста адлюстравачь твор па-балгарску, але і паказаць свае адносіны да яго, сваё разуменне зместу.

Сваім зваротам да вобразаў беларускага фальклору – лесуноў, русалак, вадзянікоў, змяінага цара – М. Багдановіч значна пашырае мастацкія сродкі і прыёмы беларускай паэзіі, узбагачае вобразную сістэму. Творча пераасэнсоўваючы фальклорна-міфалагічныя вобразы, паэт напаўняе іх рэальным зместам, чалавечымі эмоцыямі і роздумам. Яму ўдалося захаваць непасрэднасць, свежасць паэтычнага бачання беларуса.

У балгарскіх перакладах вершаў, дзе М.Багдановічам узнаўляюцца гэтага кшталту вобразы (“*Вадзянік*”, “*Возера*”, “*Чуеш гул? – Гэта сумны, маркотны лясун...*”), не адчуваецца разнастайнасці істот. Х.

Папоў, імкнучыся зрабіць міфалагічныя вобразы больш зразумелымі для балгарскіх чытачоў, надзяляе ўсіх адзіным іменем “горски дух” (“лясны дух”): “*Чу ли горския дух? Пак засвирил е той...*” (“*Чуеш гул? – Гэта сумны, маркотны лясун*”), “*Тук лес шумял с ели, с води, / тук горски дух живял преди*” (“*Стаяў калісь тут бор стары, / І жыў лясун у тым бары*” з верша “Возера”). Назву верша “Вадзянік” Х. Папоў таксама пераклаў як «Горскіят дух». У гэтым творы беларускі паэт вельмі каларытна апісвае вадзяніка: “*сівавусы, згорблены*”, “*залег між цінай*”, “*твар травой аблутана, быццам павуцінай*”. У другім слупке паказваецца навакольная прырода (вада, асока, лаза, хвалі), якая спіць адвечным сном, што прывабна стану старога вадзяніка. Х. Папоў пасвойму інтэрпрэтаваў верш, акцэнтуючы ўвагу не на вобразе вадзяніка, а на праявах прыроды, дзе ёсць не толькі настрой “адвечнага сну” (“*тишината на храсти и повети*”), але і пабочныя гукі – “*коне трополят*”, “*звън на подковите*”, “*иде да викна*”, “*смях ракитите*”, чаго няма ў творы беларускага аўтара.

Цыкл “У зачараваным царстве” тэматычна не абмежаваны. Паэт уключыў у яго вершы, якія паступова выяўляюць лірычны план. Духоўнае жыццё чалавека адценьваецца захапляльным апісаннем прыроды (“*Прывет табе, жыццё на волі*”. “*Цёплы вечар, ціхі вецер, свежы стог*”, “*Вечар на захадзе у попеле тушыць*”).

Перакладчыкамі была захавана агульная танальнасць: гарманічная еднасць чалавека і прыроды, жыццесцвярджалны пафас. Х. Папоў амаль даслоўна перадае гэтыя адчуванні:

Слял се със природата, аз виждам как
Трепка от ветреца звездния рояк
И тревите чувам как растат [1, с.31].
(“*Топла вечер, кротък вятър, пресен стог...*”)

У М. Багдановіча:

Бачу я, з прыродай зліўшыся душой,
Як дрыжаць ад ветру зоркі нада мной,
Чую ў цішы, як расце трава [2, с. 62].
(“*Цёплы вечар, ціхі вецер, свежы стог...*”)

Рухомы, імпрэсіянісцкі пейзаж паўстае ў вершах “*Зімовая дарога*”, “*Зімой*”. Шырокая прастора, яскравыя карціны, адчуванне палёту, лёгкасць, празрыстасць – усё ўзнаўляе сілы чалавека, абуджае надзею на лепшае. Тэкст вершаў М.Багдановіч арганізуе пры дапамозе дзеясловаў руху “*лімчацца*”, “*уюцца*”, “*лятуць*”, “*унаіауся*”, якія захаваны і ў перакладах: “*метнали*”, “*лети*”, “*отнася*”. Пейзажныя

замалёўкі ў беларускім арыгінале перададзены халоднымі зімовымі фарбамі: “срабрыстыя дарожкі”, “брызгі золата”, “срэбны туман”, “халодная сталь”, “сіняя даль”, “белыя бярозы”, “сінявой начной”, “срэбнае раздолле”, “снягі сінеючыя”. Аднаведнымі эпітэтамі карысталіся балгарскія перакладчыкі: “срэбърни змици”, “златни пръски”, “синевата”, “синкавия здрач”, “риза сребърна”, “синеещите снегове”.

Лёгкасцю, сонечнасцю, напеўнасцю прасякнуты верш “Маёвая песня” (“Па-над белым пухам вішняў...”), які створаны пад уплывам паэзіі сімвалізму, пра што сведчыць эпіграф “Музыка перш за усё”, з П.Верлена.

Балгарскія перакладчыкі па-рознаму ўспрынялі гэты верш. Н.Вылчаў акцэнтаваў увагу на музычнасці, напеўнасці твора, а Х.Папоў – на сімвалічнасці, метафарычнасці (напрыклад, поўнасцю захававу выраз “шпаркі, лёгкі, сінякрылы матылёк” – “лека, креха, синекрыла пеперудата”, а вобраз “златни струни” змясціў як назву зборніка, падкрэсліваючы прыхільнасць беларускага мастака да сімвалізму).

Верш, які закрануў душы абодвух перакладчыкаў і ў значнай ступені актывізаваў іх індывідуальную стылістыку, – гэта “Раманс”, асноўны змест якога – вечнасць кахання, паколькі “высокая духоўная энергія, скіраваная да зор, застанеца не толькі пасля смерці асобнага чалавека, але і пасля знікнення жывіцца на зямлі” [2, с. 479].

Твор беларускага паэта выклікае шмат пачуццяў, асацыяцый, рэмінісцэнцый. Перакладчыкі па-свойму адчулі яго мастацкую універсальнасць і ўзнёслую сімвалічнасць. Х. Папоў пайшоў услед за М. Багдановічам, перадаючы гаму пачуццяў пры захаванні ўзвышанасці вобразаў і асабліваю чулівасць. Н. Вылчаў зрабіў акцэнт на ідэйна-эмацыянальным змесце, што прывяло да пэўных недакладнасцяў. У перакладах Н. Вылчава сродкі выяўлення і вобразная сістэма падвяргаюцца некаторым зменам, а захоўваецца аўтарская ідэя.

Такі падыход да паэзіі беларускага творцы можна разгледзець на прыкладзе канкрэтных вобразаў, з самага пачатку верша: “Зорка Венера ўзышла над зямлёю, / Светлыя згадкі з сабой прывяла...”.

У Х. Папова замест намінатывнай адзінкі “зорка” даецца прыслоўная “кратко” (лагодна). Можна і на балгарскую мову перакласці, як у арыгінале, “звезда Венера” – тады быў бы дакладна захаваны сэнс. Але Х. Папоў імкнуўся перадаць эмацыяны зарад твора, знайсці раўназначнае слова вобразу-сімвалу, якім з’яўляецца “зорка Венера” ў творы М. Багдановіча, – сімвалу шчырага і ўзнёслага

кахання, які стаў чыста беларускім. Эпітэт “лагодны” (гэта – і сарамлівы, і чысты, і светлы) можа характарызаваць каханне і, адпаведна, яго сімвал, г.зн. зорку Венеру. Таму, паводле перакладчыка, Венера ўзыходзіць “*кратко*” (лагодна). А Х.Папоў узяў гэтае слова не толькі як асобную адзінку, але і ва ўзаемадзеянні з іншымі сэнсавымі адценнямі мовы: “*светли*”, “*душата замря*”, “*тъмтата*”. Прыведзены рад слоў апраўдвае ўжыванне і змену важнай адзінкі арыгіналу “*з сабой прывяла*” на “*душата замря*” (душа замірае). Менавіта ад светлых успамінаў замірае душа паэта, а іх навеяў у цемры лагодны, нясмелы ўзыход зоркі Венеры.

Н. Вылчаў у сваім варыянце выкарыстоўвае іншыя мастацкія сродкі. Вобраз Венеры паўстае перад чытачом як светлы (“*светна*”) і няўцешны (“*безутешно*”), ён абуджае *старыя* ўспаміны. Ужо з першых радкоў адчуваецца прысутнасць асобы перакладчыка з уласцівымі яму асацыяцыямі, выкліканымі вобразам Венеры. Таму ў творы ўзнікае далёкая ад арыгінала сэнсавая адзінка “*безутешно*”. Здаецца, што аўтар перакладу ставіў задачу не толькі ўзнавіць ідэйны змест твора: нуду лірычнага героя па каханай ў далёкім краі, дзе адзінай звязуючай ніццо паміж закаханымі з’яўлялася толькі зорка Венера. Н. Вылчаў выказаў ўласныя перажыванні і напоўніў твор суб’ектыўнымі эмацыйнымі рэмінісцэнцыямі.

У рамансе выяўляецца ўся моц кахання лірычнага героя, акрэсліваецца ідэя неўміручасці пачуцця. Перакладчыкі пранікліся эмацыйнай узнёсласцю верша і аддалі перавагу таленту беларускага паэта, які з геніяльнай інтуіцыяй звязаў вобраз далёкай і недасяжнай зоркі з лёсам чалавека.

А калі мець на ўвазе, што мастацкі пераклад – гэта не толькі “пераклад” твора з адной мовы на іншую, але і “перавод” яго з адной нацыянальнай культуры ў іншую, то светаадлюстраванне інтэрпрэтатара верша мае асаблівую ролю, пры якой уся сістэма выяўленчых сродкаў арыгінала падаецца праз мову перакладчыка і яго талент пранікаць у сутнасць іншанацыянальнай літаратуры.

Такім чынам, фальклорна-міфалагічныя і лірычныя вобразы вершаў М. Багдановіча ў балгарскіх паэтычных перакладах пададзены з улікам таго, як іх будуць успрымаць чытачы іншай культуры. Перастваральнікам удалося пранікнуць у глыбіню паэтычных вобразаў беларускага паэта, што надало яго творам высокі эстэтычны і духоўны змест.

Пры даследванні твораў М.Багдановіча на балгарскай мове, можна зрабіць наступныя высновы: перакладчыкі, каб захаваць паэтычную форму і арганізацыю верша, падчас ахвяруюць паэтычным малюнкам і нават асноўнымі фальклорна-міфалагічнымі вобразамі, дадаюць новыя словы, змяняюць граматычныя формы, сінтаксіс; яны імкнуцца не проста перадаць змест твора па-балгарску, але і паказаць свае адносіны да яго, сваё разуменне; перакладчык – гэта таксама творца, які мае права на імправізацыю, але пры гэтым захоўвае агульны настрой верша-арыгінала, яго эмацыійную дакладнасць.

Літаратура

1. Багдановіч, Максим. Златні струны. Превод от белоруски Христо Попов / Максим Багданович. – София: Народна култура, 1984. – 115 с.
2. Багдановіч, М. Поўны збор твораў. У 3 т. Т.1. Вершы, паэмы, пераклады, наследванні, чарнавыя накіды / М. Багдановіч. – Мн. : Навука і тэхніка, 1992. – 752 с.
3. Лойка А. Максім Багдановіч. /А Лойка. – Мн., 1966. – 280 с.
4. Вълчев, Найден. Белоруската моя тетрадка. Избрани преводи / Найден Вълчев. – Мн.: “Беллітфонд”, 2000. – 279 с.